

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 2001

ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΧΡΟΝΟΣ 10ος - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2001

ΕΚΔΟΣΗ © ΕΠΙΛΟΓΟΣ
ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ασική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία

Ιδρυτής
ΣΠΥΡΟΣ ΓΑΛΛΙΟΣ

Εκδότης
ΝΙΚΟΣ Σ. ΓΑΛΛΙΟΣ

Διευθύντρια έκδοσης
ΕΦΗ ΓΑΛΛΙΟΥ-ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Σύμβουλος έκδοσης
ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αρχισυνταξία
ΝΤΑΝΑ ΜΑΓΚΛΑΡΑ

Επιμέλεια έκδοσης
ΕΦΗ ΚΥΠΡΑΙΟΥ

Διεύθυνση δημοσίων σχέσεων
ΤΑΚΗΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

Γραμματέα σύνταξης
ΑΝΝΑ ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΥ

Διόρθωση
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΣΑΤΣΟΥΛΗ

Καλλιτεχνική επιμέλεια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ

Ηλεκτρονική επεξεργασία εικόνας
ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΡΑΤΖΗΣ

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση
ΕΙΡΗΝΗ ΣΥΚΑΛΛΟΥ, ΙΩΝΗΦ ΡΟΥΣΣΟΣ

Επιμέλεια εκτύπωσης
ΗΛΙΑΣ ΛΕΙΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μοντάζ
ΚΙΚΗ ΜΟΝΣΕΛΑ

Εκτύπωση
«ΓΡΑΗΟΤΟΝ» Ε.Π.Ε.

Βιβλιοδεσία
«Γ.Θ. ΜΠΕΤΣΩΡΗΣ» - «Γ.Χ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ»

ΓΡΑΦΕΙΑ
Θεσσαλονίκης 43, 152 34 Χαλάνδρι
Τηλ.: 010 68.28.300-2 - Fax: 010 68.28.380

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
Αχιλλέας Σίμος, Κωλέττη 11, 106 81 Αθήνα
Τηλ.: 010 38.30.491, 010 38.22.553

Απαγορεύεται, με οποιονδήποτε τρόπο, η δημοσίευση ή παραγωγή -ηλεκτρονική κ.λπ.- του περιεχομένου της έκδοσης χωρίς τη γραπτή έγκριση του εκδότη.

Συνεργάτες

ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΙΔΕΕΣ

ΒΑΛΑΣΗ ΖΩΗ
ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΓΙΩΡΓΗΣ
ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΖΗΡΑΣ ΑΛΕΞΗΣ
ΖΟΡΜΠΑ ΜΥΡΣΙΝΗ
ΚΑΚΡΙΔΗΣ ΦΑΝΗΣ Ι.
ΚΟΤΖΙΑ ΕΛΙΣΑΒΕΤ
ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ ΤΑΚΗΣ
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΣΤΑΣ Γ.
ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ
ΨΑΡΑΚΗ ΒΑΣΩ

ΘΕΑΤΡΟ

ΑΝΔΡΙΑΝΟΥ ΕΛΣΑ
ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΗΡΩ
ΒΑΡΒΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ
ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑ
ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ
ΚΑΡΑΚΟΥΛΗ ΕΛΕΝΑ Π.
ΜΟΥΣΜΟΥΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ Ν.
ΠΟΛΕΝΑΚΗΣ ΛΕΑΝΔΡΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-
ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ
ΤΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΤΙΓΚΙΛΗΣ ΜΗΝΑΣ
ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΚΟΥΚΟΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ
ΜΠΑΣΚΟΖΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ Ν.
ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΑΛΕΚΑ
ΤΣΑΜΠΡΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΧΟΡΟΣ

ΛΥΡΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
ΜΠΑΡΜΠΟΥΣΗ ΒΑΣΩ
ΤΣΟΥΒΑΛΑ ΜΑΡΙΑ-ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ
ΜΑΓΚΛΑΡΑ ΝΤΑΝΑ
ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΜΑΝΟΣ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΑΚΤΣΟΓΛΟΥ ΜΠΑΜΠΗΣ
ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ ΗΛΙΑΣ
ΚΟΛΟΒΟΣ ΝΙΚΟΣ
ΜΙΚΕΛΙΔΗΣ ΦΕΝΕΚ ΝΙΝΟΣ

MEDIA

ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΟΥ ΠΟΠΗ
ΚΑΜΑΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΜΠΑΣΚΟΖΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ Ν.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΚΩΣΤΗΣ
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΗΡΑΚΛΗΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ
ΚΑΛΑΝΤΙΔΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΠΑΠΠΙΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ
ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΦΑΤΟΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ

“Το Χαβιαρόχανον”, ένα επίκαιρο θεατρικό έργο του 19ου αιώνα

Ο λόγιος, και θεατρώνης τότε στην Κωνσταντινούπολη, Οδυσσέας Δημητράκος παρουσιάζει στις 6 Ιανουαρίου του 1864 το «κωμικοτραγικόν δράμα “Το Χαβιαρόχανον”» (δηλαδή, Το Χρηματιστήριο), για να καυτηριάσει το ασύστολο κυνήγι του κέρδους και του γρήγορου πλουτισμού.

Στις 15 Οκτωβρίου 1861 άρχισε στην Κωνσταντινούπολη η λειτουργία χρηματιστηρίου με την επωνυμία «Bourse Commerciale et Financière»¹, που στεγάστηκε στο Χαβιαρόχανο, κτιριακό συγκρότημα στο Γαλατά που πήρε την ονομασία του από τα καταστήματα εμπορίας χαβιαριού που στεγάζονταν στους ισόγειους χώρους του. Από τα μέσα του 15ου αιώνα στον πρώτο όροφο του κτιρίου εγκαταστάθηκαν τραπεζικά και χρηματιστηριακά γραφεία, οι γνωστοί σαράφηδες, με φυσική συνέπεια τη μετέπειτα εγκατάσταση του χρηματιστηρίου στο δεύτερο όροφό του. Το Χαβιαρόχανο αποτέλεσε το κέντρο όλης της εμπορικής, τραπεζικής και χρηματιστικής δράσης της πρωτεύουσας του οθωμανικού κράτους, με κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο και

δευτερευόντως το εβραϊκό και το αρμενικό. Σ' αυτό πραγματοποιούνταν κολλοσιαίες εργασίες και εκεί σχηματίστηκαν οι μεγάλες περιουσίες των ελλήνων ομογενών². Ας μην ξεχνάμε ότι έχει προηγηθεί η υπογραφή του Χάτι Χουμαγιούν στις 18 Φεβρουαρίου 1856, με ευεργετικές συνέπειες για την άνθηση του ελληνορθόδοξου στοιχείου, αλλιά και ο Κριμαϊκός πόλεμος (1853-1856), χρυσή περίοδος για τους έλληνες εμπόρους στην Κωνσταντινούπολη, γιατί τους δόθηκε η ευκαιρία να συγκεντρώσουν στα χέρια τους μεγάλο πλούτο, που με επιδέξιους τρόπους πολλαπλασίασαν αργότερα μέσω του χρηματιστηρίου³.

Σε μία τέτοια εποχή, όπου ο ναός του τζόγου είχε τραβήξει το ενδιαφέρον μεγάλων κεφαλαιούχων αλλιά και μικροσπενδυτών, με καταστροφικά συνήθως για τους δεύτερους αποτελέσματα, ο λόγιος Οδυσσέας Δημητράκος⁴, θεατρώνης τότε, μαζί με τον αδελφό του Κοσμά του θεάτρου «Ναούμ» στο Πέραν, γράφει το 1864 το θεατρικό έρ-

Η Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου είναι επίκουρη καθηγήτρια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

γο «*Το Χαβιαρόχανον ήτοι οι επί των οθωμανικών παγίων (consolidés) παίκται: Σύγχρονον κωμικοτραγικόν δράμα εις τέσσαρας πράξεις*» με στόχο να καυτηριάσει το ασύστολο κυνήγι του κέρδους και τους ανέντιμους τρόπους του εύκολου και γρήγορου πλούτισμού⁵.

Είχε προηγηθεί για το θέατρό τους μία ατυχής θεατρική σεζόν (1863-1864)⁶ παραστάσεων του θιάσου «Αισχύλου» του Παντελή Σούτσα, που κατέστρεψε οικονομικά τα δύο αδέρφια. Έτσι ο Οδυσσεάς Δημητράκος, πριν διαλύσει τον ελληνικό θίασο, σκέφτηκε προσφυώς να συγγράψει ένα έργο επίκαιρο για την εποχή του, και όπως αποδεικνύεται διαχρονικό, για να τραβήξει την προσοχή του φιλοθεάμονος κοινού και να μπορέσει να συγκεντρώσει κάποια χρήματα για την πληρωμή των ηθοποιών.

Το έργο παίχτηκε στις 6 Ιανουαρίου του 1864⁷ από το θίασο του Π. Σούτσα⁸ στο θέατρο «Ναούμ» με επιτυχία που συνεχίστηκε, όπως μας βεβαιώνει ο συγγραφέας⁹, και τα επόμενα χρόνια, γεγονός που θα τον οδηγήσει να το εκδώσει το 1867 στην Αθήνα. Το κείμενο αυτό που έχει σωθεί μέχρι τις μέρες μας ανασύρθηκε από τη σκόνη των βιβλιοθηκών, για να παρουσιαστεί σήμερα στους αναγνώστες του «Επιλόγου» λόγω του επικαιρικού του χαρακτήρα.

Στο σπίτι του φιλοχρήματου τοκιστή και νομισματοπλάκτη Αργυρόφιλου συναντιέται η κόρη του, Φλωρού, με τον αγαπημένο της, τον Κερδοθήρα. Το ερωτευμένο ζευγάρι βρίσκεται σε απόγνωση, γιατί ο Αργυρόφιλος δεν συγκατατίθεται σ' αυτό το ειδύλλιο, λόγω της περιορισμένης οικονομικής κατάστασης του Κερδοθήρα. Η άτεγκτη στάση του πατέρα δεν έχει μέχρι τώρα καμφθεί ούτε από τα δάκρυα της κόρης του ούτε από τα παρακάλια της φιλάσθενης γυναίκας του, μητέρα της Φλωρούς, γεγονός που έχει βυθίσει τη δεύτερη σε ανείπωτη δυστυχία και τον καλή της σε απογοήτευση. Το ζευγάρι αναγκάζεται να αποχωριστεί βιαστικά, όταν ξαφνικά επιστρέφει σπίτι ο πατέρας της κοπέλας, ενώ προηγουμένως ο Κερδοθήρας της έχει υποσχεθεί ότι θα κινήσει γη και ουρανό για να αποκτήσει πλούτη, έτσι ώστε να μπορέσει να την κάνει δική του.

Με τη μετασκευή της σκηνής μεταφερόμαστε σε καφενείο του Πέραν, όπου αντιπροσωπευτικοί τύποι παικτών του χρηματιστηρίου συζητούν για τα κέρδη που αποκόμισαν από αυτό. Από τη συζήτηση αυτή ο Κερδοθήρας εμβρόντητος πληροφορείται ότι υπάρχουν παίκτες που κέρδισαν 80.000 και 90.000 λίρες σε μία ημέρα. Αμέσως αποφασίζει ότι αυτή είναι η ευκαιρία της ζωής του. Θα παίξει και αυτός στο χρηματιστήριο για να πλουτίσει και να κερδίσει έτσι την αγαπημένη του Φλωρού. Όμως δεν γνωρίζει τον τρόπο. Απευθύνεται τότε στο φίλο του Εκπεσμούλη, ο οποίος προσπαθεί να τον αποτρέψει από το εγχείρημα, επειδή δεν έχει τις ειδικές γνώσεις που απαιτούνται, αλλά και γιατί γνωρίζει, παρόλο που ο ίδιος είναι μανιώδης παίκτης, ότι οι περισσότεροι καταστράφηκαν από το χρηματι-

στήριο και λιγοστοί κέρδισαν. Ο Κερδοθήρας όμως ανένδοτος προχωράει στην υλοποίηση της απόφασής του.

Στη συνέχεια παρακολουθούμε συνεδρίαση του Χαβιαρόχανου. Αντικείμενο των συναλλαγών τα οθωμανικά χρεόγραφα. Οι μεγάλοι παίκτες ανεβασμένοι σε βαρέλια «κάνουν παιχνίδι». Οι μικροί παίκτες κοιτούν και ορέγονται. Τα «παπαγαλάκια» διασπείρουν φήμες και ψεύτικες ειδήσεις.

Μέσα σε ατμόσφαιρα έντασης ο Κερδοθήρας μπαίνει δυναμικά στο παιχνίδι και αρχίζει να κερδίζει. Πιο πέρα ο μελλοντικός πεθερός του Αργυρόφιλος τον παρακολουθεί διακριτικά. Ο ίδιος δεν παίζει, αλλά δανείζει τους παίκτες με υψηλό τόκο. Η τοκογλυφία ήταν πάντα προσοδοφόρα επένδυση.

Με ένα γύρισμα της τύχης ο Εκπεσμούλης υψίσταται πανωλεθρία. Σε κατάσταση πανικού επιστρέφει σπίτι του και αρπάζει από τη γυναίκα του Διαμάντω, χωρίς τη συγκατάθεσή της, όλα της τα κοσμήματα, για να συνεχίσει να παίζει. Μάταια εκείνη τον εκλιπαρεί να σκεφτεί τα παιδιά τους που θα βρεθούν στο δρόμο, αφού η εξάρτησή του από τον τζόγο τούς έχει ήδη στερήσει όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία.

Μετά το περιστατικό αυτό, η Διαμάντω λαμβάνει επιστολή από τον Αργυρόφιλο, ο οποίος της εξομολογείται τον έρωτά του και την εκβιάζει να συναντηθούν, με αντάλλαγμα την επιστροφή των κοσμημάτων της. Προς στιγμή η γυναίκα κάμπτεται, απαντώντας του θετικά. Γρήγορα όμως την κερδίζει η ηθική. Κλείνει το φάκελο με την επιστολή και δίνει εντολή στον υπηρέτη της να τον επιστρέψει στον αποστολέα της. Ο Εκπεσμούλης οικονομικά καταστραμμένος επιστρέφει σπίτι του, όπου κατά σύμπτωση διαβάζει το γράμμα της γυναίκας του προς τον Αργυρόφιλο, που δεν στάθηκε ποτέ, και πληροφορείται για τη δήθεν απιστία της. Το κτύπημα είναι τελειωτικό. Σε κατάσταση πλήρους απόγνωσης ο Εκπεσμούλης βάζει τέλος στη ζωή του, πέφτοντας σε πηγάδι.

Και ενώ η παράληληνη αυτή ιστορία τελειώνει τραγικά, τα πράγματα γυρίζουν θετικά για τον Κερδοθήρα. Ο Αργυρόφιλος, μετά τις πρόσφατες επιτυχίες του μελλοντικού γαμπρού του στο χρηματιστήριο, αλληλάζει γνώμη γι' αυτόν και τον καλεί σε δείπνο για να συζητήσουν τα του επικείμενου γάμου. Όμως η συναλλαγή του με το χρηματιστήριο και τους ανθρώπους του έχει εκμαυλίσει τον Κερδοθήρα. Την αγάπη του για τη Φλωρού έχει αντικαταστήσει η αγάπη του για το χρήμα. Γι' αυτό και αυτός με τη σειρά του αποφασίζει να παίξει παιχνίδι στο μελλοντικό πεθερό του, εκβιάζοντάς τον για όσο το δυνατό μεγαλύτερη προίκα, προκειμένου να συγκατατεθεί τώρα εκείνος στο γάμο.

Η απογοήτευση της Φλωρούς είναι ολοκληρωτική. Ο τωρινός Κερδοθήρας δεν έχει καμία σχέση με τον άνθρωπο που είχε αγαπήσει. Δεν σκέπτεται πια τίποτα άλλο παρά το χρηματιστήριο, ακόμα και στον ύπνο του. Έχει μεγαλο-

Επάνω: Άποψη του Γαλατά όπου το Χαβιαρόχανον
 Κάτω: Άποψη του Γαλατά - αρχείο Ακύλα Μήλλα

πιαστεί, έχει αποκτήσει δικό του χρηματιστηριακό γραφείο, χρήματα και υπόληψη.

Κάποια στιγμή όμως αρχίζουν τα προβλήματα. Η τύχη του γυρίζει ανάποδα. Τότε οι οφειλέτες αρχίζουν να εξαφανίζονται και οι ζημιές να μεγαλώνουν. Ταυτόχρονα ένα «τηλεγράφημα» από την Κίνα ότι δήθεν στέρεψαν τα αποθέματα χρυσού, προκαλεί φρενίτιδα πωλήσεων στο Χαβιαρόχανον. Οι βοηθοί του, εν αγνοία του, εκποιούν και τα δικά του χρεόγραφα. Ο Κερδοθήρας βρίσκεται τελειώς καταστραμμένος. Οι «φίλοι» τον εγκαταλείπουν. Του ζητούν μάλιστα να ξεφλήσει τα χρέη του, πράγμα εντελώς αδύνατο. Μαζί με αυτούς και ο πεθερός του Αργυρόφιλος, ο οποίος αρνείται να προκαταβάλει τη συμφωνηθείσα προίκα, για να πληρωθούν οι δανειστές του γαμπρού του.

Ο ίδιος ο Κερδοθήρας, όταν συνειδητοποιεί την τελειωτική καταστροφή του, σε κατάσταση παραφροσύνης βάζει ενέχυρο την αγαπημένη του. Την κοστολογεί για 10.000-20.000 λίρες, όσες και η προίκα που είχε υπολογίσει να πάρει από τον πεθερό του για το γάμο, και ζητάει να έρθει η ίδια η φθωρού, προκειμένου να την προσφέρει στους δανειστές του σαν «καπάρο» για λίγες μέρες, μέχρι να γυρίσει η τύχη του στο χρηματιστήριο. Όμως δεν προηλαβαίνει, γιατί εξαντλημένος πέφτει λιπόθυμος στο έδαφος. Τον βγάζουν έξω σκωτώ υπό τα χλευαστικά σχόλια των παικτών, ενώ ο διευθυντής του χρηματιστηρίου Αρμένης Χατζζαντούρ διαλύει τη συνεδρίαση και διώχνει τους παίκτες με το ζόρι. Είναι αργά το βράδυ παραμονής Χριστουγέννων...

Μέσα από το έργο αυτό, που εξαφινιάζει το σημερινό αναγνώστη με την επικαιρότητά του, αναδύονται ανθρώπινοι τύποι και χαρακτήρες διαχρονικοί.

Ο Κερδοθήρας, ως ερωτευμένος νέος, δίνει αρχικά την εικόνα του ανθρώπου καλών προθέσεων, ο οποίος γρήγορα όμως αποδεικνύεται άτομο χωρίς ηθικά ερείσματα, μόλις αναμειχθεί με τον κύκλο των κυνηγών του χρήματος και προσβληθεί και ο ίδιος από τον ιό της φιλοχρηματίας. Τότε ξεχνάει τον έρωτά του και παρασυρμένος από το πάθος του για τα αργύρια, μετατρέπει το αρχικό τρυφερό του κίνητρο σε αντικείμενο συναλλαγής, προκειμένου να αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερα υλικά οφέλη. Όταν δε καταστραφεί οριστικά, δεν διστάζει να διαπραγματευτεί την παράδοση της ίδιας της αγαπημένης του στους δανειστές του σαν σωματέμπορος. Είναι ο τύπος του ανεργμάτιστου τυχοδιώκτη, ενδός από τους πολλούς που πάντοτε υπήρχαν και κυκλοφορούν και σήμερα ανάμεσά μας, το κεντρικό πρόσωπο του έργου, τον οποίο ο συγγραφέας τιμωρεί στο τέλος με την οικονομική και τη βιολογική εξόντωσή του.

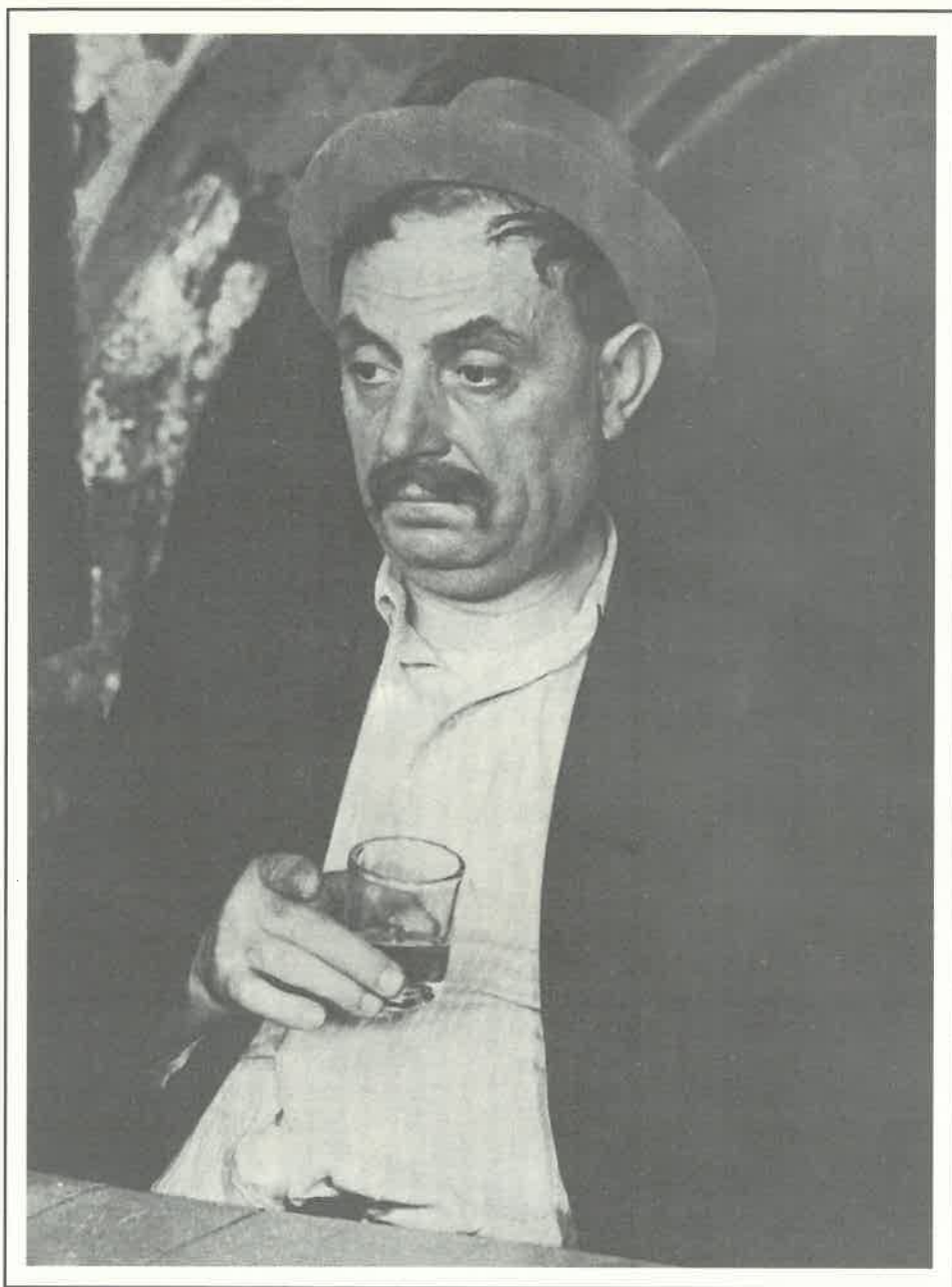
Το δεύτερο πρωταγωνιστικό πρόσωπο είναι ο φίλος του Εκπεσμούλης, κεντρικός ήρωας της δεύτερης ιστορίας που εκτυλίσσεται παράλληλα στο έργο. Γνώστης των ύποπτων χειρισμών των επιτήδειων παικτών του χρηματιστη-

ρίου, μανιώδης και αυτός παίκτης, έχει επίγνωση ότι ακολουθεί την οδό της απωλείας και συνειδητά προσπαθεί να αποτρέψει το φίλο του να ακολουθήσει τη δική του πορεία. Ο ίδιος παραδέρνει ανάμεσα στο πάθος του για τον τζόγο και την παρελκόμενη ανηθικότητα και σε κάποια υπολείμματα ήθους, όπως θα δείξει με το τραγικό του τέλος. Γι' αυτό από τη μία συμβουλεύει το φίλο του να πλουτίσει βαθμιαία με την εργασία του και από την άλλη να βιάσει την αγαπημένη του, για να φέρει τον πεθερό του προ τετελεσμένου γεγονότος, ώστε ο τελευταίος να συγκατατεθεί στο γάμο.

Ο Εκπεσμούλης, εξ ιδίων κρίνων, προβλέπει τη διαφαινόμενη κατάντωση του φίλου του και πράγματι δεν πέφτει έξω. Ο ίδιος, αδύναμος να αντισταθεί στη μανία του για το χρήμα, θα οδηγηθεί στην αυτοκτονία, αφού θα έχει καταστραφεί οικονομικά, αυτός και η οικογένειά του, και ηθικά από τη δήθεν απιστία της γυναίκας του. Είναι το πιο τραγικό από τα πρόσωπα του έργου που ο συγγραφέας αντιμετωπίζει με συμπάθεια, όπως δηλώνει και η υποκοριστική κατάσταση του ονόματός του (Εκπεσμός-Εκπεσμούλης), γιατί, έχοντας συνειδητοποιήσει την άθλια κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει, δεν θα μπορέσει να την αναστρέψει ή να βγει έξω από αυτή, υποδολωμένος καθώς είναι στο κυνήγι της τύχης. Όμως το παράδειγμά του, όπως φαίνεται, δεν θα συνετίσει το φίλο του.

Τρίτο σημαντικό πρόσωπο του έργου είναι ο πεθερός του Αργυρόφιλος, του οποίου η φιλαργυρία τον έχει οδηγήσει να ζει καθημερινά σε κατάσταση πλήρους πώρωσης και ηθικού εκπεσμού. Η προσκόλλησή του στο συμφέρον τον έχει στερήσει από κάθε είδους ανθρώπινο συναίσθημα. Έτσι δεν συγκινείται από τον έρωτα της κόρης του ούτε από τα παρακάλια της άρρωστης γυναίκας του. Χοντράνθρωπος και στη συμπεριφορά του, δείχνει με απότομο τρόπο ότι οι δύο γυναίκες τον κουράζουν και τον εκνευρίζουν. («Είς τον λαιμόν μου εκολληθήσατε και οι δύο/σαν ξένη ψείρα και θαρρώ πως άσχημα/καμμίαν ώραν θα σας σπάσω»)¹⁰. Όλη του η ζωή κινείται με επίκεντρο το χρήμα και αυτό είναι το κριτήριο για την επιλογή του μελλοντικού γαμπρού του. Δεν τον ενδιαφέρει η νεότητα, η ωραιότητα, η ανατροφή, η ηθική και τα γράμματα. Αυτά είναι του *συρμού γεμίσματα*¹¹, και είναι καλά εφόσον υπάρχει το χρήμα. Σε ενάντια περίπτωση, τα χρήματα από μόνα τους αρκούν.

Παραδόπιτος και συμφεροντολόγος συχνάζει στο χρηματιστήριο όχι ως παίκτης αλλά ως δανειστής. Παρακολουθεί τους παίκτες και καιροφυλακτεί. Δανείζει με υψηλό τόκο όσους βρίσκει στην ανάγκη, είτε κερδίζουν και θέλουν χρήματα για να κάνουν μεγαλύτερα ανοίγματα είτε χάνουν, οπότε θέλουν να πληρώσουν τα χρέη τους και να ξαναμπούν στο παιχνίδι. Έτσι είναι πάντα κερδισμένος. Ως γνήσιος τύπος εκμεταλλευτή δράττει την ευκαιρία της πώ-
 χευσης του Εκπεσμούλη, για να εκμαυλίσει τη γυναίκα του

1950: «Ο Μεθύστακας» – Ορέστης Μακρής, Σκηνοθεσία Γιώργος Τζαβέλλας.

Διαμάντω και να προσπαθήσει να την παρασύρει σε ασέλγεια, ευτυχώς ανεπιτυχώς, ενώ ως καιροσκοπός μεταστρέφεται πρόσκαιρα υπέρ του Κερδοθήρα, όσο κρατάει η καλή του τύχη, για να τον απαρνηθεί μετά βδεθυγμίας (*Δεν είναι πλέον γαμβρός μου· όχι*)¹² και να τον αφήσει στα κρύα του λουτρού, όταν αυτός θα έχει την ανάγκη του την ώρα της οικονομικής καταστροφής του.

Στην περίπτωση του τύπου του Αργυρόφιλου, δεν υπάρχει αλληγή ούτε εξέλιξη *επί τα χείρω*. Από την αρχή του έργου ο συγγραφέας τον έχει σκιαγραφήσει κατά τέτοιο τρόπο, ώστε όλες οι συμπεριφορές του να μην ξενίζουν και να θεωρούνται αναμενόμενες από έναν τέτοιο τύπο ανθρώπου.

Τα μόνα γυναικεία πρόσωπα του έργου, μέσα σε έναν ανδρικό πληθυσμό ελλεινών και φαύλων, είναι η Φλώρου και η Διαμάντω, που καταλήγουν θύματα της ηθικής εξαχρείωσης των ανδρών: η Φλώρου του αγαπημένου της Κερδοθήρα και η Διαμάντω του συζύγου της Εκπεσμούλη. Είναι άλλωστε τα μόνα πρόσωπα που ο συγγραφέας αντιμετωπίζει με συμπάθεια, αν κρίνουμε από το γεγονός ότι δεν τους έδωσε, όπως στους άλλους ήρωές του, ονόματα που καθρεφτίζουν χυδαίες προσωπικότητες. Είναι τα μόνα ηθικά στοιχεία στο έργο, δύο γυναίκες με χαρίσματα και ελιτωμάτα.

Η Φλώρου είναι η καθομαθημένη πλουσιοκοπέλα, η οποία όμως μισεί το χρήμα και απεχθάνεται τη φιλαργυρία του πατέρα της. Ως γυναίκα διακρίνεται για τη μαεστρία της στη συμπεριφορά της απέναντί του, όταν από τη μία μάχεται εναντίον του και από την άλλη υποκρίνεται την υποτακτική κόρη, για να τον φέρει στα νερά της. Στον έρωτά της είναι απαιτητική και ζηλιάρα, όπως κάθε ερωτευμένη γυναίκα. Στο τέλος η απογοήτευση από την προδοσία των αισθημάτων της τη συνθλίβει.

Η Διαμάντω είναι η υπομονετική σύζυγος, η καλή μητέρα που νοιάζεται για την εξασφάλιση των παιδιών της. Σε μία στιγμή απόγνωσης, εξαιτίας της απaráδεκτης στάσης του συζύγου της, μοιάζει να κάμπτεται και να επιζητεί την εκδίκηση, μια εκδίκηση όμως που θα την παρασύρει στην ανηθικότητα. Γρήγορα συνέρχεται και αποφασίζει να υποστεί υπομονετικά τη μοίρα της που θα της παίξει ένα περίεργο παιχνίδι, αφού μετά την περιουσία της θα χάσει και τον ίδιο της τον άνδρα, σαν μία θεία δίκη για την πρόσκαιρη επιπόλαιν σκέψη της.

Ακολουθεί ένας εορμικός τυχοδιωκτών, ένα συνονθύλευμα ανεργμάτων ανθρώπων που συνωστίζονται στην αίθουσα και στους διαδρόμους του Χαβιαρόχανου, ψηφίδες μιας εικόνας που αντικατοπτρίζει την κοινωνία που ζει και κινείται γύρω από αυτό. Είναι οι μεγάλοι παίκτες Πτωχοπληούτης, Υψωμένης, οι μικροί παίκτες Πενίας, Μικρούληος, Φλυαρόπουλος, Γερούλης, μεγάλα και μικρά αρπακτικά που караδοκούν την κατάλληλη ευκαιρία για να επιτε-

θούν, ο υπηρέτης της Φλώρου Μαστροπούλης και ο Μπουρλής, χιώτης θεμονοπάλης, συμπληρωματικές και χαρακτηριστικές φιγούρες της εποχής.

Σε γενικές γραμμές οι χαρακτήρες έχουν πηλαστεί για να υπηρετήσουν την υπόθεση του έργου και *έτερον ουδέν*. Η γραφίδα του Οδυσσέα Δημητράκου δεν διαθέτει τόση δύναμη, ώστε να δημιουργήσει ήρωες με ψυχολογικό βάθος και εσωτερικές διεργασίες. Ακόμα και το τέλος του κεντρικού ήρωα, του Κερδοθήρα, μένει μετέωρο. Πέφτει λιπόθυμος, γιατί απλώς χάνει τις αισθήσεις του, πεθαίνει ή τρελαίνεται; Ο συγγραφέας αφήνει τον αναγνώστη να δώσει το δικό του τέλος.

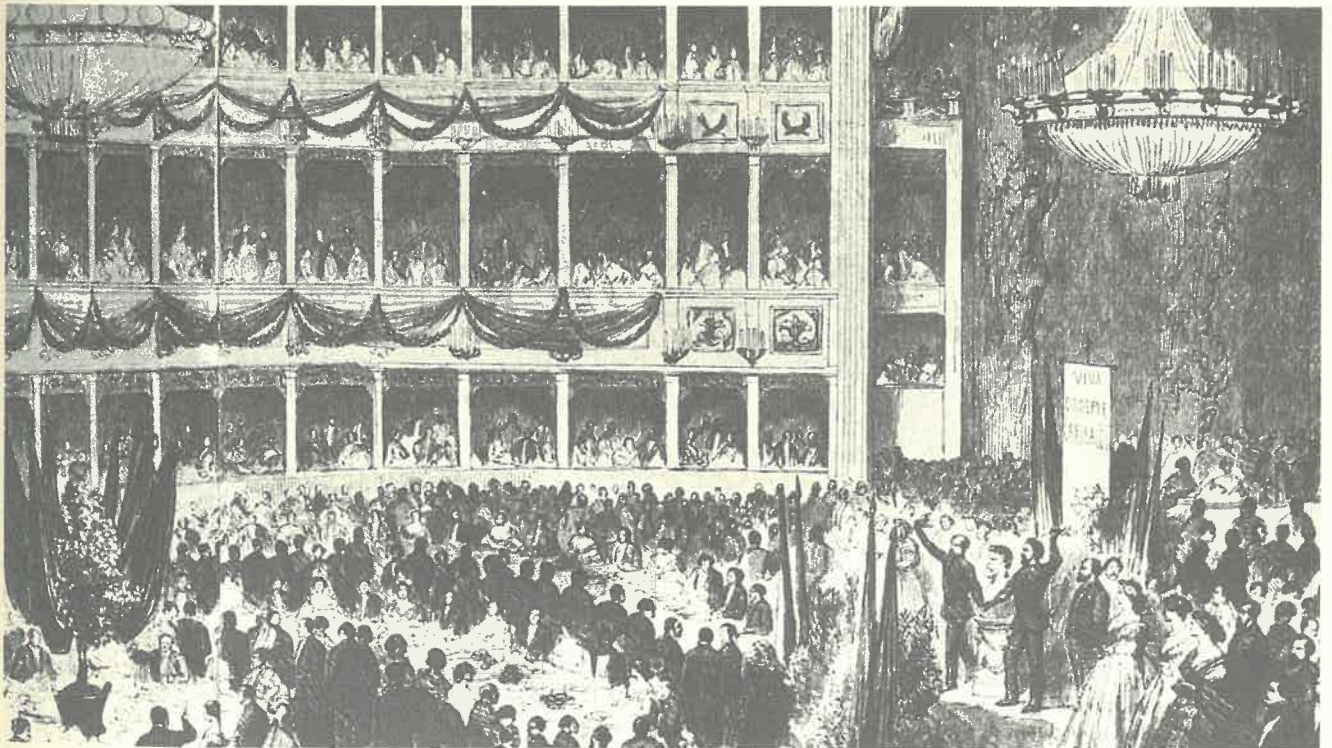
Πρόθεση του συγγραφέα είναι να απεικονίσει ένα μήμα της σύγχρονης του κοινωνίας, αυτό των ανθρώπων που δεν *ορρωδούν προ ουδενός*, που πατούν επί πτωμάτων για να πλουτίσουν με κάθε ανήθικο και ανίερο μέσο και να στηλιτεύσει τη φιλοχρηματία και το κυνήγι του εύκολου και γρήγορου πλουτισμού μέσω του χρηματιστηρίου, που οδηγεί στον οικονομικό και ψυχικό όλεθρο. Η περιγραφή της κοινωνικής αυτής ομάδας είναι χαρακτηριστική στο απόσπασμα που ακολουθεί:

«Πολλοί, ούς βλέπεις χρυσωμένους σήμερον, / τυφλάς ημέρας εύρον εις την πόλιν μας, / και, ως η παροιμία λέγει, μεταξύ / τυφλών μονόφθαλμοι» εβασίλευσαν τινες. / Κολλάκων ήσαν ήλιοι σμήνη ποταμά, / κλεπτών αχρείων, προδοτών ουτιδανών, / πατρίδα και Χριστόν πωλούντες, και τιμήν / συζύγων, τέκνων, κ' εις τας πτέρνας έρποντες / των μεγιστάνων περιυβριζόμενοι. / Αλλά οι χαρακτήρες δεν είν' όμοιοι / απάντων των ανθρώπων· ναι, επλούτισαν / όσοι δεν είχαν εις το πρόσωπον αιδώ / και ένδον των συνειδησιν ανθρώπινον· / όσοι προσήγον εις αισχράς παθών ορμάς / των δυναστών αθών σάρκας τρυφεράς: των Ανακτόρων, του ταμείου τους ηηστάς / όσοι ηησταποδόχους φίλους εύρισκον / αφίνω· ούτοι ίσως είναι συγγνωστοί»¹³ όπως χαρακτηριστική είναι και η περιγραφή του χρηματιστηριομανούς:

«Αλλά και τούτο θα σε είπω· γνώρισε / ότι αγών' αναλαμβάνεις φοβερόν· ότ' εις παλαιόστραν τρομεράν κατέρχεσαι, / νν έτι και να φαντασθής δεν δύνασαι· / ότι θα ήσαι πάντοτε εις κίνησιν / ως η ουρά του ίππου, ου δαγκάνουσι / μ' ενόχλησιν αι μυίαι τας κακάς πηληγάς. Προ οφθαλμών σου ήββε ότι άγρυπνος / και νήστις θέλεις τρέμ' ημερονύκτια. / Εάν κοιμάσαι θέλουσι τον ύπνον σου σκληρά ταραττει όνειρα, αλλόκοτα· / εηπίδος, φόβου, ήυπης και χαράς στιγμάς / θα έχης αιωνίως, και επί ποδός θα σε κρατάωσι πάντοτε ανήσυχον· / θα ήσαι σκυθρωπός, χαρίεις, άστατος· / δειλός ως λαγός, ως λέων τολημηρός· θα έχης ώρας τρέλλας και φρονήσεως· / Ποημιστών θα ομοιάζης στράτευμα / εις πεδιάδ' εκτεθειμένον ανοικτήν / αφ' όλη της τα μέρη, ά κατέχουσιν / εις φρούρια κλεισμένοι αφανείς εχθροί, / και ών τα πυροβόλα πλήρη πάντοτε / το πυρ των και τας

Επάνω: Εμπορικός δρόμος στο Γαλατά (αρχείο Ακύλα Μήλλα)
 Κάτω: Το θέατρο «Ναούμι» του οποίου θεατρώνης ήταν ο Οδυσσέας Δημητράκος (1863-1864)

σφαίρας θα σκορπίζωσι / ουδέ γνωρίζων πόθεν αθηεπάλη-
ληθοι / θα ρίπτωνται πότ' απ' εδώ πότ' απ' εκεί»¹⁴.

Το κείμενο που ήταν όλο πεζό στην παράσταση ο συγγραφέας το μετέτρεψε στην έκδοσή του σε μεικτό¹⁵: έμμετρο¹⁶ σε ιαμβικούς δωδεκασύλλαβους παροξύτονους και οξύτονους στις σκηνές που οι ήρωες κινούνται εκτός χρηματιστηρίου και πεζό¹⁷ στις σκηνές που εκτυλίσσονται στο χρηματιστήριο.

Η γλώσσα είναι η καθομιλουμένη της εποχής με σαφείς διαφοροποιήσεις ανάλογα με την κοινωνική θέση των ηρώων: λόγια για τους εγγράμματους και οικονομικά ισχυρούς, λαϊκή για τους απλούς ανθρώπους με προσμειξίες τουρκικών, γαλλικών και ιταλικών λέξεων, και ιδιωμάτων χρηματιστηριακών όρων, ένα γλωσσικό μωσαϊκό, όπως είχε διαμορφωθεί από την επικοινωνία τώσων ετερόγλωσσων στοιχείων στην πολυεθνική Κωνσταντινούπολη του Β' μισού του 19ου αιώνα (Έλληνες, Τούρκοι, Γάλλοι, Ιταλοί, Αρμένιοι, Εβραίοι).

Το έργο δηλώνεται ως δράμα *κωμικοτραγικόν*, όπου από την έκβαση της υπόθεσης των δύο ιστοριών (κύριας και δευτερεύουσας) είναι σαφές ότι κυριαρχεί το τραγικό στοιχείο.

Το κωμικό στοιχείο του έργου εντοπίζεται:

- α) στα ονόματα των ανδρών ηρώων, που με φαντασία και επιδειξιότητα πηλάθει ο συγγραφέας, αφενός για να δηλώσει το περιεχόμενο της προσωπικότητάς τους, αφετέρου για να τους διακωμωδήσει και να τους καυτηριάσει (Κερδοθήρας, Αργυρόφιλος, Εκπεσμούλης, Πτωχοπλοήτης, Ποθυγνώμης κ.ά.),
- β) στα γλωσσικά τερτίπια της δημιουργίας *μακαρονοειδών* λέξεων, η εκφορά των οποίων από το στόμα του Μικρούληου οπωσδήποτε θα προκαλούσε γέλιο (για παράδειγμα, ασημομαλασματοποιημένο, ταξιμοκρονεροκεραστής, γλυκοζαχαρενιομαστικοηκουμοπωλητής κ.ά.), καθώς και της χρήσης μιας μεικτής ελληνογαλλοτουρκικής διαλέκτου,
- γ) στους κωμικούς τύπους του Μαστροπούλη, του Μικρούληου και του Μπουρλή και τις αντίστοιχες συμπεριφορές τους, και
- δ) στα σημεία αναφοράς σε πρόσωπα και καταστάσεις της εποχής που οι τότε θεατές θα αντιλαμβάνονταν και θα αντιδρούσαν γελώντας, παρόλο που ο ίδιος ο συγγραφέας δηλώνει ότι «ουδένα και ουδεμίαν εννοώ να εγγίσω, πολλή δε μάτην να προσβάλλω... αλλὰ και ουδείς και ουδεμία εξαιρείται»¹⁸.

Το έργο χαρακτηρίζεται από το συγγραφέα *σκηνικό*¹⁹ και πράγματι διαθέτει θεατρικότητα. Η ηλικία του είναι απλή, ωστόσο δεν λείπουν οι σκηνές όπου η δράση εντείνεται και το ενδιαφέρον ζωντανεύει. Οπωσδήποτε οι σκηνές στο χρηματιστήριο είναι μακροσκελείς και γι' αυτό κουραστικές με επιπρόσθετο αρνητικό τη διάλεκτη των παικτών.

Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία²⁰, το έργο παίχτηκε

εμπλουτισμένο με τραγούδια²¹ που αφαιρέθηκαν από την έκδοσή του, πηλην ενός²². Παρά την επιτυχία του ο *Οδυσσεύς Δημητράκος* δεν καταπίστηκε ξανά με τη θεατρική γραφή, ενώ από το 1869 εμφανίζεται να αρθρογραφεί στο «Νεοήθογο» Κωνσταντινούπολης²³.

1. Akin, Nour. Ο Γαθατάς και το Πέραν στο β' ήμισυ του 19ου αιώνα. Istanbul: Edition Littérature, 1993, σ. 228. Στην Αθήνα χρηματιστήριο ιδρύεται δεκαπέντε χρόνια αργότερα, το 1876.
2. Μοσχόπουλος, Ν. «Χαβιάροχανον»: Λήμμα στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια «Πυρσός». Τόμ. 11. Αθήνας, 1929, σ. 590.
3. Σβολόπουλος, Κων/νος. Κωνσταντινούπολη 1856-1908. Η ακμή του Ελληνισμού. 2η εκδ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1994. Βλ. επίσης, Εξερτζόγλου Χάρης. Greek banking in Constantinople: 1850-1881. London, 1986. Ottoman Greeks in the age of nationalism: Politics, economy and society in the nineteenth century. Ed. by D. Gondicas and C. Issawi. Princeton: Darwin Press, 1999, p. 89-114. Η Ελληνική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης: 19ος-20ός αιώνας. Επιμ. Σάββας Τσιθένης. «Σύγχρονα Θέματα», αρ. 74-75, Δεκ. 2000, σ. 124-147.
4. «Ομόνοια», αρ. φ. 151, 13 Νοέμ. 1863, σ. 3 στ. 2-3. Σιδέρης, Γιάννης. Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου: 1794-1949. Τόμ. 1: 1794-1908. Αθήνα: Μουσείο και Κέντρο Μελέτης του Ελληνικού Θεάτρου, Καστανιώτης, 1990, σ. 181. Βλ. επίσης Σπάθης, Δημ. Το νεοελληνικό θέατρο στον τόμο: Ελλιάδα: Ιστορία και πολιτισμός. Τόμ. 10. Θεσσαλονίκη, 1983, σ. 19, και Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χ. Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη το 19ο αιώνα. Τόμ. Α'. Αθήνα: Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, 1994, σ. 243, 372.
5. Σιδέρης, Γ. ό.π., σ. 158. Βάθσας, Μίμης. Το νεοελληνικό θέατρο από το 1453 έως το 1800. Αθήνα: Ειρμός, 1994, σ. 376. Βλ. επίσης Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χ. ό.π. τόμ. Β', σ. 16.
6. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χ. ό.π., σ. 11-16.
7. «Τηλέγραφος του Βοσπόρου και Βυζαντίς», αρ. φ. 738, 4 Ιαν. 1864. Όπως δηλώνει και ο συγγραφέας στην έκδοση του έργου στην Αθήνα το 1867, το έργο παίχτηκε και την 1η Ιανουαρίου της ίδιας χρονιάς. Παίχτηκε επίσης το Φεβρουάριο της ίδιας χρονιάς. (Βλ. Αντ., Μελίν. Η δράση του ελληνικού θεάτρου στην παλιά Κωνσταντινούπολη: Μία ιστορική αναδρομή από το 1818 έως το 1914. «Θέατρο», αρ. 56-60, Σεπτ.-Δεκ. 1977, σ. 41.
8. Διανομή των ρόλων: Κερδοθήρας ο Δημ. Αλεξιάδης, Αργυρόφιλος Ιάκ. Φαβιάτος, Φλωρού Σοφία Πανά μετέπειτα Ταβουλάρη, Εκπεσμούλης Παντ. Σούτσας, Διαμάντω Πιπίνα Βονασέρα, Πτωχοπλοήτης Αθαν. Σίδυφος, Ψωμμένης Παν. Πανάς, Ποθυγνώμης Βασ. Ανδρονόπουλος, Μικρούληος Γεώργιος Νικηφόρος, Πενίας Γερ. Ποταμιάνος, Μαστροπούλης Σ. Πολιτόπουλος (Βλ. Το χαβιάροχανον... Αθήναιοι, Τύποις Α. Κτενά και Π. Σούτσας, 1867).
9. «Νεοήθογος και Ομόνοια», αρ. φ. 56, 9 Ιουνίου 1867.
10. Το χαβιάροχανον ό.π., σ. 10.
11. Ό.π.
12. Ό.π., σ. 121
13. Ό.π., σ. 26-27
14. Ό.π. σ. 34-35
15. «Νεοήθογος και Ομόνοια», ό.π.
16. Πράξις Α', Σκηνές Α', Β' και Ε'. Πράξις Γ', Σκηνές Α', Β', Γ' και Στ'.
17. Πράξις Α', Σκηνές Γ', Δ'. Πράξις Β'. Πράξις Γ', Σκηνές Δ', Ε'. Πράξις Δ'.
18. Βλ. Πρόλογο στην έκδοση του έργου «Το χαβιάροχανον» ό.π.
19. Ό.π.
20. Χατζηπανταζής, Θ. Το κωμειδύλλιο. Τόμ. Α' Αθήνα: Ερμής, 1983, σ. 64.
21. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χ. ό.π. τόμ. Α', σ. 209.
22. «Το χαβιάροχανον» ό.π., σ. 14.
23. Σιδέρης, Ι. Ιστορία, ό.π., σ. 224.

